

ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Тривалий час якість підготовки фахівців у вищій школі оцінювалась за рівнем їхніх знань, навичок та вмінь. Нині ситуація у світі змінилась. Людство вступило в нову добу – інформаційної революції. Потрібні нові підходи щодо вироблення технологій та інструментарію щодо оцінювання якості підготовки майбутніх фахівців. Цим і зумовлена актуальність презентованого дослідження.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх фахівців у вищому навчальному закладі.

Предмет дослідження – критерії оцінювання якості професійної підготовки майбутнього фахівця.

Мета дослідження – розглянути сучасні наукові підходи щодо оцінювання якості вищої професійної освіти та обґрунтувати критерії такого оцінювання.

XXI століття проголошено багатьма міжнародними організаціями століттям якості, яка стала, по суті, показником високої ефективності праці у суспільстві, джерелом народного багатства. Тому всі заходи, що проводяться в Україні щодо модернізації освіти, спрямовані, насамперед, на підвищення її якості та ефективності.

З акмеологічної точки зору, *критерієм якості* підготовки сучасного фахівця є розвиток у всіх чи переважної більшості випускників вищих навчальних закладів *творчої готовності* до продуктивного розв'язання спеціальних та професійних задач. Критерій пов'язаний із розвитком у студентів (майбутніх фахівців) компетентності, загальнонаукової та професійної вправності і мобільності, що загалом забезпечує їх конкурентоспроможність. Для вимірювання, оцінки і прогнозування якості підготовки фахівців у системі всіх рівнів професійної освіти застосовується акмеологічний моніторинг.

Об'єктами і суб'єктами моніторингу якості підготовки фахівців уперше постають викладачі професійної школи (акмеологи) – зрілі люди, результати діяльності яких в інших зрілих людях – майбутніх фахівцях і професіоналах.

Освіта є головним засобом формування професіоналізму особи і продуктивності діяльності суб'єкта у розв'язанні практичних і теоретичних, спеціальних і професійних задач, пов'язаних з творенням.

Трофімова Г.С., розглядаючи сутність компетентнісного підходу в освіті, зазначає, що новий тип освітніх результатів не зводиться до комбінації відомостей та навичок, а орієнтований на здатність і готовність особистості до вирішення різних проблем, до діяльності [11: 155]. Ці освітні результати називають компетентностями. Вони розглядаються як здатність особи розв'язувати складні реальні задачі – професійної та соціальної діяльності, самовизначення, світоглядні, комунікативні, особистісні та ін.

Продуктами творчої діяльності викладачів вищих професійних навчальних закладів (акмеологів) є психічні новоутворення в особистості, діяльності, індивідуальності *зрілих* людей (студентів), які самостійно вибрали професію і професійний навчальний заклад, виявляли самостійність в оволодінні основами професійного мистецтва, майстерності і творчості у своїй майбутній справі.

Критерій якості будь-якої освітньої установи – розвиток у всіх або у переважної більшості її випускників *творчої готовності* до майбутньої діяльності в новому освітньому або професійному середовищі.

В світлі цього критерію *про рівень якості викладачів* професійного навчального закладу можна судити за *ознаками сформованості творчої готовності* його випускників до майбутньої професійної діяльності:

- вищий – у всіх випускників;
- високий – у переважної більшості випускників;
- достатній – у більшості частини випускників;
- середній – у половини випускників;
- низький – у меншій частини випускників.

Критерій справедливий відносно всіх рівнів професійної освіти. Різними є лише ознаки, за якими можна судити про наявність або відсутність творчої готовності випускника до майбутньої діяльності.

Освітня діяльність характеризується тим, що за своїми результатами вона може бути: *педагогічною* (результати в дітях) або *акмеологічною* (результати в зрілих людях: студентах, курсантах, слухачах – майбутніх фахівцях різних професій).

Критерієм якості можна скористатися лише відповівши на запитання: яка структура творчої готовності, які властивості індивіда, особи, суб'єкта діяльності та індивідуальності її забезпечують?

Оскільки освітня діяльність (педагогічна та акмеологічна) є одночасно колективною, груповою й індивідуальною, для отримання загальних шуканих результатів необхідне *узгодження зусиль* її учасників. Засобом такого узгодження є інваріантна модель образу ідеалізованого результату, що включає комплекс психологічних (або суб'єктивних) чинників, які забезпечують розвиток творчої готовності студентів до майбутньої професійної діяльності.

Модель інваріантна тому, що застосовна у всьому освітньому просторі. Її можна деталізувати залежно від цілей освітніх систем, віку учнів, з якими належить працювати педагогам, вимог тієї подальшої системи, до якої вони готуються вступити, а викладачі допомагають їм в цьому. Ця модель може включати такі компоненти: *єдиний критерій якості* освітньої системи та індивідуальної освітньої діяльності; ідеали, цінності, ціннісні відносини; творчі потенціали (обдарованість), здібності, талановитість; відповідальність; спрямованість; компетентність; вправність, майстерність, творчість тощо.

Визначаючи єдиний критерій якості освіти, ми формуємо інваріантний образ результату – психічних новоутворень в особистості, діяльності, індивідуальності випускників.

Він може бути уточнений і прийнятий колективом фахівців освіти конкретного профілю як умовний стандарт, що дає змогу координувати і узгоджувати зусилля всіх учасників освітнього процесу.

Деталізація образу результату професійної школи повинна здійснюватися з урахуванням спеціальності випускників, оскільки головним засобом розвитку студентів є наукова дисципліна, що викладається. До реального результату – розвитку психічних новоутворень в особистості, діяльності, індивідуальності учнів – педагог йде, взаємодіючи з ними засобами своєї спеціальності: володіючи мистецтвом діагностувати засобами навчальної дисципліни їхні творчі потенціали, розвивати їхні здібності, ціннісні ставлення, спрямованість, компетентність, вправність, відповідальність, основи майстерності.

Дисципліна, що викладається, й організація діяльності студентів по її засвоєнню – головний засіб в руках педагога щодо їхнього розвитку.

Особливість інваріантної моделі образу ідеалізованого результату полягає в тому, що вона застосовна до всіх суб'єктів освітнього процесу.

Реальні результати, що досягаються спільними зусиллями, можуть бути: дуже високими, високими, достатніми, середніми, низькими. Це залежить від міри системного забезпечення якості результатів на конкретному факультеті з конкретної спеціальності.

Щоб освітня система досягала шуканих кінцевих результатів, всі її підсистеми (факультет, кафедра, спеціальність, спеціалізація), аж до авторських систем діяльності керівників, викладачів, студентів, повинні бути "налаштовані", "зорієнтовані", "спрямовані" на їх досягнення.

Важливими ознаками творчої готовності випускників до виконання нової (для них) професійної ролі є потреба у самопросуванні до вершин професіоналізму, майстерності і творчості у своїй справі і в умінні проектувати свою авторську систему діяльності, з розрахунку на її продуктивність.

Моніторинг якості підготовки фахівців призводить до ранжирування факультетів, кафедр, самих викладачів. Це дає змогу виявляти сильні і слабкі сторони їхньої діяльності.

Проблеми управління якістю освіти виникають уже в зв'язку з тим, як їм допомогти вийти на нові, вищі рівні продуктивності. Останнє необхідно університету, кафедрі, самому викладачеві, особливо, студентам.

Проблеми управління якістю підготовки особливі. Вони пов'язані з розв'язанням стратегічних, оперативних і тактичних задач. Їх розв'язання потребує аналізу ситуації, що склалася в університеті, та ухвалення рішень: що, ким і в якій послідовності від першого до останнього курсу в усіх підсистемах повинно бути зроблене, щоб кінцеві результати за ознаками готовності студентів до майбутньої діяльності стали вищими.

Як зазначає Кузьміна Н.В. та представники її наукової школи [4; 6], функціонально рішення освітніх задач у всіх освітніх маршрутах – педагогічному (дитячий садок, школа, навчальний предмет, учитель) або акмеологічному (університет, факультет, кафедра, викладач, студент) включає такі сім функціональних елементів: оцінний (єдиний критерій якості освітніх систем), гностичний, прогностичний, проектувальний, конструктивний, комунікативний, організаторський.

Головним засобом управління і самоуправління якістю підготовки фахівців є проведення комплексних міждисциплінарних досліджень чинників продуктивності професійної діяльності.

У сучасних дослідженнях можуть брати участь викладачі, студенти, фахівці освіти. Мета – моделювання вершин продуктивності і професіоналізму, і використання створених моделей у новій практиці підготовки майбутніх фахівців, що відповідають вимогам якості.

Уже перші кроки, зроблені науковцями України та Росії, відкрили багато невирішених проблем, які спричинені: динамічними інформаційними, комунікаційними та організаційними процесами, що відбуваються в умовах функціонування всієї системи освіти; основною суперечністю освіти між безперервним збільшенням обсягів учбової і наукової інформації та скороченням часу на її викладання; відмінностями в початковому рівні готовності викладачів і студентів до її оволодіння; індивідуальними особливостями віддзеркалення вимог державних освітніх стандартів і програм, з одного боку, та індивідуальними стратегіями здійснення освітнього процесу; відмінностями в образах результатів і мірі спрямованості на них керівників, викладачів, студентів.

Розвиток системи освіти в цілому пов'язаний зі створенням нових способів розв'язання основного протиріччя освіти, створенням інформаційних, комунікаційних, організаційних технологій.

Управління якістю підготовки фахівців на всіх рівнях професійної освіти – процес ухвалення рішення на основі зворотного зв'язку.

Управління якістю є продуктивнішим, коли спирається на знання наукових зв'язків і залежностей. Акмеологічна теорія фахівця служить цілям розвитку у керівників, викладачів, студентів соціально-професійного мислення й узгодження їхніх зусиль.

Якщо цілісна освітня система має високі продуктивні результати (за наданий на процес навчання час у переважній більшості випускників сформовано творчу готовність до продуктивного розв'язання майбутніх професійних задач), то це свідчить про продуктивність усіх її підсистем, що працюють на кінцевий макрорезультат.

Р.Ф. Жуков і Т.Д. Маслова [7: 106] відзначають, що підґрунтям для проведення моніторингу якості освіти та розробки заходів щодо її удосконалення може слугувати модель фахівця (табл. 1).

Таблиця 1

Акмеологічна та існуюча моделі фахівця

Елементи моделі	Існуюча модель	Акмеологічна модель
Головна задача фахівця	Пізнавати та перетворювати світ для задоволення зростаючих потреб.	Спрямоване змінювання світу для його збереження.
Головна задача освіти	Дати знання про існуючий світ і закони його перетворення.	Озброїти методологією творчого перетворення.
Наукова основа	Природничий метод.	Теорія перетворюючої практики.
Кількість зв'язків типової задачі	Один.	Безліч.
Критерії оцінки зв'язку задачі	Один.	Безліч.

У матеріалах Болонського процесу зазначається, що шуканим конкретним результатом освітньої системи є конкурентоспроможність випускників на міжнародному ринку праці. Як зазначають Л.С. Варфоломеева та Н.В. Кузьміна [4: 89-90], "... конкурентоспроможність випускників можна визначити як творчу готовність до самостійного формулювання майбутніх задач та їхнього розв'язання, аналізу причин якості результату від розв'язку".

Готовність має досить складну структуру. Загалом її можна визначити "як потенціальну можливість особи виконати ті чи інші дії на оптимальному рівні" [2: 41]. Проблеми формування професійної готовності (зокрема, педагогічної) перебувають у центрі уваги багатьох науковців: Н.О. Бірюкової [1], І.Б. Бодрової [2], О.П. Бочарової і О.І. Тараненко [3], С.С. Вітвицької [5], А.М. Загребеної [8]. Значний внесок зроблено видатною вченою-акмеологом Н.В. Кузьміною [4; 9]. У напрацюваннях сучасних дослідників професійна готовність майбутніх фахівців трактується як усталена властивість особистості, що вирізняється певною цілісністю.

Науковець у галузі педагогічної акмеології В.М. Тарасова вбачає "... стратегічний результат у системних характеристиках випускника професійного навчального закладу, які складають його стартові можливості для професійної адаптації в перші роки роботи за спеціальністю. Ці характеристики наступні: професійна спрямованість особистості, її моральна стійкість, готовність до творчості (креативність) і готовність до професійної адаптації" [10: 276]. Наведені якості виражають готовність до творчої самореалізації та професійного самовдосконалення.

Теоретичний аналіз проблеми та наш досить великий досвід викладання у вищій школі дає змогу зробити висновок, що цілісна підготовка сучасного фахівця можлива при впровадженні акмеологічного підходу до професійного становлення майбутнього фахівця, який характеризується високим рівнем розвиненості творчої професійної готовності. Шляхи, методи, акмеологічні технології розвитку та саморозвитку творчої професійної готовності майбутніх фахівців можуть складати напрями подальших наукових розвідок.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бірюкова Н.А.* Формирование готовности студентов к непрерывному образованию как актуальная проблема высшей школы / Н.А. Бірюкова // Акмеология 2003. – СПб.: Санкт-Петербургская Акмеологическая Академия, 2003. – С. 40–47.
2. *Бодрова И.Б.* Готовность студента педагогического факультета к решению педагогических и акмеологических задач / И.Б. Бодрова // Акмеология 2000. – СПб.: Санкт-Петербургская Акмеологическая Академия, 2000. – С. 40–47.
3. *Бочарова Е.П., Тараненко О.И.* Контроль качества подготовки будущего специалиста / Бочарова Е.П., Тараненко О.И. // Акмеология 2003 (Юбилейный выпуск). – СПб.: Санкт-Петербургская Акмеологическая Академия, 2003. – С. 21–31.
4. *Варфоломеева Л.Е., Кузьмина Н.В.* Национальная система образования как объект и субъект акмеологического исследования / Л.Е. Варфоломеева, Н.В. Кузьмина // Акмеология 2004. – СПб.: Санкт-Петербург. Акмеологическая Акад., 2004. – С. 89–96.
5. *Вітвицька С.С.* Практикум з педагогіки вищої школи: навчальний посібник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури / С.С. Вітвицька. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – С. 228–262.
6. *Гладкова В.М., Пожарський С.Д.* Основи акмеології. Підручник / Гладкова В.М., Пожарський С.Д. – Львів: Новий Світ-2000, 2007. – 320 с.
7. *Жуков Р.Ф., Маслова Т.Д.* Формирование акмеологической модели специалиста, отвечающей требованиям рынка труда / Жуков Р.Ф., Маслова Т.Д. // Акмеология 2002. – СПб.: Санкт-Петербургская Акмеологическая Академия, 2002. – С. 103–107.
8. *Загребина А.Н.* Творческая готовность преподавателя как фактор формирования творческой направленности обучаемых / Загребина А.Н. // Акмеология 2003. – СПб.: Санкт-Петербургская Акмеологическая Академия, 2003. – С. 124–126.
9. *Кузьмина Н.В.* Предмет акмеологии / Н.В. Кузьмина. – СПб.: Политехника, 2002. – 189 с.
10. *Тарасова В.Н.* Акмеологические задачи в образовательном процессе / В.Н. Тарасова // Акмеология 2000. – СПб.: Санкт-Петербургская Акмеологическая Академия, 2000. – С. 270–284.
11. *Трофимова Г.С.* Инноватика в педагогике как область акмеологического знания / Г.С. Трофимова // Акмеология 2006. Методологические и методические проблемы / Под ред. Н.В. Кузьминой, Л.И. Дубровиной. – СПб.: Санкт-Петербургская Акмеологическая Академия, 2006. – С. 154–156.

Подано до редакції 17.08.09.

РЕЗЮМЕ

У статті розглянуто творчу готовність майбутнього фахівця як критерій якості його професійної підготовки. Запропоновано інваріантну модель ідеалізованого результату, яка базується на акмеологічних принципах.

Ключові слова: майбутній фахівець, акмеологічний моніторинг, якість професійної підготовки, критерії якості, творча готовність.

В.Н. Гладкова

ОЦЕНИВАНИЕ КАЧЕСТВА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрена творческая готовность будущего специалиста как критерий качества его профессиональной

подготовки. Предложена инвариантная модель идеализированного результата, базирующаяся на акмеологических принципах.

Ключевые слова: будущий специалист, акмеологический мониторинг, качество профессиональной подготовки, критерии качества, творческая готовность.

V.N. Gladkova

ASSESSMENT OF THE LEVEL OF PROSPECTIVE SPECIALISTS' PROFESSIONAL READINESS

SUMMARY

The article considers creative readiness of a prospective specialist as a criterion of the level of his professional training. The author elaborates an invariant model of an idealized result based on acmeological principles.

Keywords: prospective specialist, acmeological monitoring, the level of professional training, criteria of the level, creative readiness.
